

En folkvald president stängs av från twitter, antivaccin kritiska inlägg åker ut från Youtube, webbplatsen Parler släcks efter en samlad aktion från Apple, Google och Amazon, Facebook hakar på och stänger konton på löpande band.

Precis som pressen hade sin genomlever nu internet sin slyngeltid. För den periodiska pressen tog det årtionden av lagstiftning, politiska påtryckningar och självbevarelsedrift för att skaffa sig respekt och anseende hos läsarna.

Under internets slyngeltid blandas lustiga kattfilmer med hets, vetenskap, uppvigling, förtal, seriös nyhetsförmedling och fejk. Facebook, Instagram och twitter upprättar rigida och tøjbara regler som tillämpas så fyrkantigt att även uppenbart seriös information och opinionsbildning tas bort.

Reglerna präglade av en auktoritär syn på kunskap. Ett exempel är Google ägda Youtube. Den som med ”felaktig” information ifrågasätter WHO:s och nationella folkhälsomyndigheters information och föreskrifter vad gäller Covid stängs av. En idiotförklaring av oss alla.

Problemet är i grunden inte att plattformarna gör som det behagar dem utan att de har möjlighet att göra det. I skydd av näringsfriheten ställer de villkor utifrån det som är politiskt lämpligt för dagen och gagnar börsvärdet.

Friheten för enskilda, föreningar och företag att inom lagens ramar bestämma över sin verksamhet är från ett yttrandefrihetsperspektiv som regel inte ett problem utan snarast en möjlighet. Yttrandefriheten utgörs av en reglering av vad som gäller mellan staten och enskilda, inte mellan enskilda. Passar inte galoscherna är det bara att gå någon annanstans.

Den som får sitt manus refuserat av ett förlag kan gå till ett annat eller starta ett eget. Den som får sin webbsida släkt hos ett webbhotell hittar lätt ett annat. Vill ett tryckeri inte trycka en bok finns rikligt med alternativ. Den som inte får sina texter publicerade i en dagstidning eller webbplats kan med yttrandefrihetsgrundlagarna skydd utge en egen tidning eller starta en egen hemsida.

Problemet uppstår när alternativen är så få att det begränsar en i verklig mening fri åsiktsbildning. I tider präglade av upplysning och framtidstro har den kloke lagstiftaren korrigerat marknaden. Med stöd av regeringsformen kan näringsfriheten inskränkas om det finns ett allmänt intresse som väger tyngre. Ingreppen får inte gå längre än nödvändigt och ska vara förutsebara.

Under andra världskriget kringkars tryckfriheten genom kraftfulla restriktioner. Efter beslut av regeringen drabbades kommunistiska och anti-nazistiska

tidningar av transportförbud och fick inte transporteras med allmänna kommunikationsmedel. Som alltid när yttrandefriheten inskränks sätter makthavarna in åtgärder där de har som störst effekt, distributionen den svagaste länken. För att säkerställa rätten till distribution infördes 1950 i grundlagen ett förbud för företag som har samhällets uppdrag att distribuera post att vägra att dela ut en skrift på grund av dess innehåll. Distributionsrätten kompletterades med en distributionsplikt.

Ett annat exempel på ingrepp för att säkra en vid informations- och yttrandefrihet är skyldigheten för den som driver ett nätverk i ett bostadsområde att distribuera sändningarna från public serviceföretagen.

Det kan diskuteras när en verksamhet när en sådan ställning att det är motiverat med ett ingripande från samhället. Gränsen är minst sagt flytande och låter sig knappast definieras en gång för alla. Genom smarta tekniska lösningar och kreativitet har Youtube, twitter och framför allt Facebook som också äger Instagram dragit till sig miljarder användare. Plattformarna har fått en sådan betydelse att de starkt kan påverka utgången av ett presidentval, stärka en auktoritär regim eller hjälpa oppositionen att av avsätta en diktator.

De har skaffat sig en monopolliknande ställning och kan bokstavligen talat tälja guld med kniv.

Enligt Nordicom använder åtta av tio svenskar i åldern 9 – 79 år sociala medier. En dubblering på tio år. Av mediedagens sex timmar och sju minuter tillbringas svensken 65 minuter på sociala plattformar. Var tredje svensk tar del av nyheter via Facebook, 16 procent får dem från Instagram följt av Youtube och Twitter med vardera omkring 10 procent.

Det är en tidsfråga innan plattformarna passerar radions och TV:s i årtionden cementserade tätt position som informationskanal. Svenska medier, partier och föreningar påskyndar utvecklingen genom att ha egna forum och grupper på bland annat Facebook. De utlämnar sig därmed till plattformarnas nyckfullhet. För några år sedan fick vi ett konkret uttryck för det när medieföretag ibland annat Sverige kritiserade Facebook för att prioritera kuriosa på bekostnad av nyheter från medieföretagen. Idag Trump. Imorgon kanske Facebook bestämmer att statligt ägda medier inte ska få finnas på plattformen. Med deras fyrkantiga syn på världen rycker då sannolikt SVT och SR.

Ramarna för vad som ska få uttryckas utan att vara straffbart ska fastställas av lagstiftaren. Parlamenten har utsetts genom val och beslut i Sveriges riksdag får anses uttrycka folkviljan. För att övervaka lagarnas efterlevnad finns de

rättsvårdande myndigheterna med polis, åklagare och domstolar. Ytterst är det domstolarna som prövar om någon gått över gränsen och utmäter straffet inom de gränser som anges i lagarna. Att skipa rätt kan aldrig överlåtas till en enskild, gäng- eller klanledare, eller till ett företag. Det råder ett strikt monopol som ska utövas sakligt och opartiskt.

Inom EU förhandlas nu om direktivet, Digital Services Act. Förslaget som stöd av Sveriges regering skulle ge de nyckfulla bolagen legitimitet att pröva, dömma och straffa. Bolagen ska bli skyldiga att plocka bort det som de bedömer vara ”olagligt”. För att vara till lags och inte dra på sig kraftiga böter kommer de att ta ut en rejäl säkerhetsmarginal. Det har diskuterats böter på sex procent av bolaget omsättningen.

Rättsstaten abdikerar medan Facebook ges en form av offentlig rättsligt uppdrag samtidigt som företaget kan ställa egna användarvillkor och fortsätta att skruva på algoritmerna. De agera redaktör och styr vad användarna ska se. Makten över flödet av information ska ligga hos användaren. Var och en ska kunna formulera sina egna algoritmer, sökord. Det öppnar också en marknad för nya tjänster där etablerade medier och föreningar kan skraddarsy en profil till sina läsare respektive medlemmar.

Även om plattformarna inte är det idag bör de förvandlas till rena distributörer. Däremot är det inget som hindrar att de kan ta betalt av användarna och kräva att konton som upprättas är kopplade till verkliga personer eller registrerade föreningar och företag.

Precis som interoperatörerna bör de förbjudas att styra eller påverka innehållet. Därmed ska de heller inte kunna ställas till ansvar för yttranden. Ansvar ska precis som gäller för den allmänna yttrandefriheten ligga på den som yttrar sig. Ett medansvar bör kunna utkrävas av de som likt många medieföretag och föreningar har egna grupper på till exempel Facebook och twitter som de granskar och modererar efter publiceringen. Så har vi det redan idag enligt lagen om elektroniska anslagstavlor.

Att få till ett fungerande och förutsebart regelverk rymmer komplicerade juridiska och tekniska frågor. Att tillämpa det på multinationella bolag inom EU samarbetet gör det inte lättare. Men likväl är det nödvändigt för att korrigera bolagens slyngelbeteende.

Bland internets sökmotorer har Google skaffat sig en dominerande ställning. I Sverige sker cirka 90 procent av alla sökningar med Google. Företagets ställning är så stark att dess namn blivit ett samlingsbegrepp för sökningar på nätet. Språkrådet har till och med tagit upp orden *googla* och *ogoooglingsbar* på sin

nyordslista. Men trots företagets ställning och att de använder algoritmer för att indexera texter och bilder på nätet finns det trots allt ett 20-tal fungerande sökmotorer som alternativ. Det tillsammans med att användaren själv bestämmer över sökkriterierna gör att en motsvarande reglering som för plattformarna inte framstår som lika angelägen. Däremot finns det skäl att begränsa sökmotorernas möjligheter att utan domstolsbeslut spärra vissa webbplatser. När Google etablerade sig i Kina accepterade företaget att spärra information som inte godkänts av kommunistpartiet. Till exempel blev sökresultatet av kombinationen *Himmelska fridens torg* och *massaker* en helt annan i den kinesiska än i andra länder. Google drog sig ur samarbetet med den kinesiska regimen 2010.

Nils Funcke